

ELOGI I CENSURA DE L'ESPERIT DE SISTEMA

Jordi MARAGALL

La reflexió *pot* conduir el pensament cap a una globalització en què el sistema esdevingui la coherència de totes les expressions en un cercle tancat que doni *notícia* del subjecte i de l'univers. Dic *notícia*, no dic discurs racional. És a dir, en aquesta reflexió pot *sorgir, aparèixer*, el sistema sense que un propòsit previ n'hagi estat la causa. La *Weltanschauung* fóra un resultat que cal extreure de la diversitat d'expressions del subjecte. Exemples: els sofistes, les escoles de la decadència —hedonisme, estoïcisme, etc.—, Agustí, Pascal, Montaigne, els teòrics del coneixement —Berkeley, Locke, Hume—, l'escola escocesa o els assagistes fins a Ortega o Marcuse.

Interessa l'*actitud* del subjecte, que no intenta construir un sistema, sinó enfrontar-se amb problemes o viure els problemes (Kierkegaard).

Per altra banda, la reflexió pot obeir a un propòsit de construir racionalment el sistema (Hegel). L'*actitud* no és la de captar o viure problemes sinó la de plantejar-los i integrar-los en una totalitat articulada.

Hi ha pensadors (Descartes) que comencen el sistema per l'autobiografia. La intenció, però, és especulativa. Hi ha pensadors que comencen el sistema amb axiomes (Spinoza) i la intenció també és especulativa. Quan Descartes formula l'ésser atrenyat del pensament, no crec que practiqui un discurs racional. Més aviat apareix una intuïció prèvia —pensar i ésser s'impliquen— que després es formula colgudament en aparença de sil·logisme racional. Però el «donc» hi és afegit per a atorgar a la intuïció la forma de discurs. La racionalitat és forçada a traduir una intuïció. Això suposa una fe, de moment inconfessada, en la raó.

Es curiós el contrast entre dues *intencions* del sistema racional. Una (Descartes) malda per eixamplar el camp de la racionalitat fins al darrer límit, obeint allò que Montaigne anomena el *desig natural de conèixer*. L'altra (Spinoza) anomena Ètica la seva Metafísica perquè, suposo jo, el seu desig natural no és sols de conèixer, sinó conèixer les pròpies determinacions per a assolir, amb el coneixement, la llibertat.

Així la hipòtesi és que la *intenció* o el *propòsit* del sistema —sempre racional— divergeix en el punt d'arrencada. A la base del punt d'arrencada hi ha una *intuïció* —potser racional però encara no articulada en discurs racional— que apunta cap a uns objectius diferents: el coneixement

ment pel coneixement, el coneixement per a la llibertat. Així, la impregnació de racionalitat és comuna als sistemes racionalistes des de Descartes a Leibniz o Wolff, però la *intuïció bàsica*, la *intenció*, fins la *cobejança*, són peculiars a cada pensador. La racionalitat és compartida com un material d'articulació. Però els edificis són diferents. La racionalitat és mitjà d'articulació i, alhora, objecte de necessitat del discurs, objecte de fe. (Landsberg ja deia que a la base de tot coneixement hi ha un acte de fe).

La hipòtesi fóra: tots els sistemes s'articulen racionalment. La raó pot constituir un objectiu, però no pas l'únic, del coneixement. Des de Sòcrates fins a Hegel, a més de la racionalitat que amara el discurs, hi ha un objectiu —el bé, el coneixement, la societat humana, l'harmonia de l'Univers, Déu— que constitueixen, en llenguatge aristotèlic, la causa eficient —i alhora final— del sistema. Aquestes entitats, que poden ser racionals però que no són la Raó (amb majúscula), constitueixen el punt d'arrencada o la intuïció primera del sistema. Mitjançant el discurs racional aquella intuïció primera s'eixampla, s'expandeix i arriba a la coherència dels elements diversos que s'articulen en sistema.

L'ús de la racionalitat esdevé, així, factor de coherència, de lligam. Però el pas de la intuïció primera a l'articulació racional, és un salt irracional? És un acte de fe? És un resultat inesperat? És una conseqüència de l'*esperit de sistema* que fóra previ al discurs?

En la mesura que aquesta darrera hipòtesi respongués a un procés de construcció, sempre toparíem amb un punt d'arrencada en el qual la passió per la Veritat impregnaria tot el discurs i apuntaria a un intent d'encaix del pensament amb l'Ésser.

Aquest intent d'encaix —no dic adequació— constituiria el nucli més íntim de la consciència. La passió per la Veritat —l'amor a la veritat— adquiriria l'exigència de racionalitat per a esdevenir sistema. L'*esperit de sistema* fóra, doncs, no el primer sinó el segon pas, que atorgaria peculiaritat a la consciència en recerca. Amb el benentès que l'*esperit de sistema* no constituiria un objectiu en ell mateix, sinó un camí per a viure èticament, com en Spinoza. En aquest pensador el dinamisme de l'Ésser exigeix un dinamisme en el coneixement per a assolir la llibertat. Res

menys estàtic que la passió —l'amor— al coneixement que serveix per a assolir la fidelitat al dinamisme de l'Ésser, amb majúscula.

L'esperit de sistema pot, però, manifestar-se de manera prematura si l'arrencada amorosa no és prou vigorosa, o no ho és gens. Això esdevé en la reflexió filosòfica i en la reflexió científica. La temptació de sistematitzar l'univers i l'home també pot trobar origen en una intuïció-reflexió científica que lleva a la dimensió de l'Ésser glòbal allò que pot tenir validesa en un sector de la realitat. Des de Marx a Freud aquesta temptació ha esdevingut més freqüent. L'esperit de sistema deteriora aleshores una intuïció-reflexió sectorial valuosa.

Aquesta fóra l'ocasió de censura de l'esperit de sistema.

L'elogi, contràriament, recauria sempre en aquells pensaments que arrenen en una intuïció que envaeix o impregna la integritat personal i malda per abastar la Totalitat, inclosa la consciència pensant.

El risc es troba però en el fet que la Totalitat sempre és captada des d'un punt —l'home conscient— que ofereix una dificultat insuperable d'ésser inclòs en la Totalitat. La mirada adreçada a l'Univers té una esquena darrera la qual hi ha l'abim del no-res. D'aquí ve el salt de la fe per cobrir aquesta esquena amb un suport que, de moment, és irracional. Aquest fóra encara el Déu inconegut que respondria a l'anhel

de l'home de submergir-se en la Totalitat, de no ésser punt limitat de perspectiva, sinó microcosmos integrador i integritat.

L'esperit de sistema fóra sols una versió d'aquest anhel, la versió racional i racionalitzadora. En la mesura que ho fos, l'esperit de sistema suposaria una veritable *forma de viure*, humana i ben humana, una ètica del pensament que cerca suports per a la vida interior o íntima i per a la vida quotidiana de relació amb els homes i l'univers. L'inici, però, caldria cercar-lo en aquell amor capaç de transformar el caos en cosmos.

Restaria encara sense suport el pensament lúdic, aquell que troba complaença a establir relacions entre realitats sensibles o intel·lectuals del cosmos en el qual ens trobem, vulgues que no, immergits. Aquest pensament lúdic fóra aleshores una altra versió de l'anhel de coneixement que, deliberadament, defuig la recerca de notícia sobre l'origen i resta en el plaer del joc possible entre les realitats *trobades* o *suggestives* del món, d'aquell món on ja som o que som. La complaença suposaria, però, un trobar-se constantment delatant un tarannà de recerca atzarosa, com el caçador que no persegueix *una peça* sinó qualsevulga peça que se li posi al davant. L'amor a la recerca no fóra absent, però irònicament amagaria l'absolut amb un somriure escèptic que traïria encara una al·lusió a aquest absolut.